
ฉลาม

ใกล้สูญพันธุ์

ที่พบในหูดลามขายในไทย

ช่วยสัตว์ป่า
WILDAID

ผลวิจัยดีเอ็นเอเพื่อระบุชนิดพันธุ์ปลาดลาม
จากผลิตภัณฑ์หูดลามที่ขายในประเทศไทย

รู้จักไวด์ดเอด

องค์กรไวด์ดเอด มุ่งมั่นที่จะสร้างแรงบันดาลใจและส่งเสริมให้ทุก ๆ คน ร่วมกันปกป้องสัตว์ป่าและถิ่นที่อยู่อาศัยที่สำคัญจากภัยคุกคามเร่งด่วน ที่รวมถึงการค้าสัตว์ป่าผิดกฎหมาย การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ และการทำประมงที่ผิดกฎหมาย

องค์กรไวด์ดเอดทำงานด้านการอนุรักษ์โดยเน้นแนวทาง 2 ด้านเป็นหลัก ประกอบไปด้วย 1. การสื่อสารอย่างสร้างสรรค์เพื่อรณรงค์และสร้างแรงบันดาลใจให้กับผู้คนหลายล้านคนที่อยู่ในประเทศจีน ภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ทวีปแอฟริกา และประเทศสหรัฐอเมริกา ร่วมกันปกป้องสัตว์ป่าที่เสี่ยงสูญพันธุ์จากการค้าสัตว์ป่าผิดกฎหมาย ตลอดจนภัยคุกคามอื่น ๆ และลดผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ 2. การทำงานร่วมกับรัฐบาล องค์กรพัฒนาเอกชน และชุมชนใน 16 ประเทศทั่วโลกเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการบังคับใช้กฎหมายในเขตพื้นที่ทางทะเลที่มีความสำคัญ เช่น พื้นที่คุ้มครองทางทะเล เขตการทำประมงชายฝั่ง แนวปะการัง และแหล่งกักเก็บคาร์บอนในระบบนิเวศทางทะเลและชายฝั่ง

www.wildaid.org

ติดต่อ

WILDAID

220 Montgomery Street, Suite 1200
San Francisco, CA 94104
Telephone: +1 (415) 834-3174

นุชหทัย ไซค์ช่วง
nuthatai@wildaid.org

ภัทรนันท์ ศุภางคะนันท์
patranan@wildaid.org

ช่างภาพ

ศิรัชย์ อรุณรักษ์ตัยชัย
นัท สุมนเตมีย์
พิมพ์กานต์ ละอองดี

ภาพหน้าปก

ศิรัชย์ อรุณรักษ์ตัยชัย

กราฟิกดีไซน์เนอร์

วิชญุตร์ สิมังกูร
อาวิกา เมธิกุล

ช่วยสัตว์ป่า
WILDAID

wildaid.org/sharks

คำบรรยายภาพหน้าปก

ครีบฉลามแห่งถูกจัดเรียงซ้อนกันในตู้เย็นที่ร้านหูดฉลามแห่งหนึ่งในย่านเยาวราช กรุงเทพมหานคร ประเทศไทย ผลการวิจัยดีเอ็นเอครีบฉลามที่เก็บจากหลายแหล่งในไทย พบปลาวลามชนิดพันธุ์ที่ใกล้สูญพันธุ์หลายชนิดและชนิดพันธุ์ที่ไม่เคยพบในน่านน้ำไทย บ่งชี้ถึงการใช้ประโยชน์จากปลาวลามในการค้าที่ยั่งยืนและบทบาทของไทยในการค้าหูดฉลามระหว่างประเทศ

เกี่ยวกับรายงาน

รายงานฉบับนี้อ้างอิงผลการวิจัยหัวข้อ **“DNA-based species identification of shark fins traded in Thai markets”** การระบุชนิดพันธุ์ปลาวลามจากผลิตภัณฑ์หูดฉลามที่พบค้าขายอยู่ในไทยโดยใช้เทคนิคชีวโมเลกุล

ทีมวิจัย

ผศ. ดร.วัลย์ลดา กลางบุรุษย์
ภาควิชาเทคโนโลยีการผลิตสัตว์และประมง คณะเทคโนโลยีการเกษตร สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง

ศิรัชย์ อรุณรักษ์ตัยชัย
ช่างภาพสื่อมวลชน และนักวิทยาศาสตร์ทางทะเล ศูนย์นิเวศวิทยาทางทะเลอ่าวไทย

ดร.เพชร มโนปวิตร
นักวิทยาศาสตร์ด้านการอนุรักษ์ และที่ปรึกษาองค์กรไวด์ดเอด

กศพล กระจ่างดาราร
นักวิชาการประมงชำนาญการพิเศษ ศูนย์วิจัยและพัฒนาประมงทะเลภูเก็ต กรมประมง

การมีส่วนร่วมของทีมวิจัย

ผศ. ดร.วัลย์ลดา กลางบุรุษย์ และศิรัชย์ อรุณรักษ์ตัยชัย เป็นผู้กำหนดรูปแบบและวิธีการทำวิจัย ผศ. ดร.วัลย์ลดาเป็นผู้รับผิดชอบในการเก็บตัวอย่าง ดำเนินการระบุชนิดพันธุ์ปลาวลามด้วยวิธีทางชีวโมเลกุลและการวิเคราะห์ผล ออกแบบการแสดงผลและตารางแสดงผล และร่างต้นฉบับผลงานวิจัย ทีมวิจัยทุกคนมีส่วนร่วมในการให้ความคิดเห็นและเสนอแนะแก้ไขร่างต้นฉบับที่ปรับปรุงในเวลาต่อมา

งานวิจัยได้รับทุนจากองค์กรไวด์ดเอด

สารบัญ

บทสรุป	5
ภัยคุกคามปลาดอลาม	7
ดอลามใกล้สูญพันธุ์ที่พบในหูดอลามจายในไทย : ผลวิจัยตีเอนเอาเพือระบุชนิดพันธุ์ปลาดอลามจากผลิตภัณฑหูดอลามที่จายในประเทศไทย	16
สรุปผลการวิจัย	25
ข้อเสนอแนะ	26
อ้างอิง	30

บทสรุป

การทำประมงมากเกินไปและความต้องการผลิตภัณฑจากปลาดอลามและปลากระเบนทำให้หนึ่งในสามของชนิดพันธุ์ปลาดอลามและปลากระเบนกำลังเสี่ยงสูญพันธุ์ทั่วโลก¹ เมื่อไม่นานมานี้ผลการวิจัยในระดับโลกพบว่า การทำประมงมากเกินไปขนาดทำให้ปลาดอลามที่อยู่ในแนวปะการังเสี่ยงต่อการสูญพันธุ์โดยปลาดอลามแนวปะการังที่พบเห็นได้ทั่วไป 5 ชนิดพันธุ์มีประชากรลดลงมากถึง 73%² หูดอลามเป็นผลิตภัณฑจากปลาที่มีราคาสูงที่สุดชนิดหนึ่ง ซึ่งความต้องการบริโภคมีส่วนสำคัญอย่างยิ่งต่อการประมงปลาดอลามในมหาสมุทรหลายแห่งทั่วโลก มีการประเมินว่ามีปลาดอลามราว 26-73 ล้านตัวถูกฆ่าต่อปีเพื่อการค้าหูดอลามทั่วโลกระหว่าง พ.ศ. 2543-2553³ นอกจากนี้ข้อมูลขององค์การอาหารและการเกษตรแห่งสหประชาชาติระบุว่า ปริมาณการค้าหูดอลามทั่วโลกที่ลดลงจากปริมาณการค้าสูงที่สุดเมื่อ พ.ศ. 2546 แสดงให้เห็นว่าการค้าหูดอลามมีความไม่ยั่งยืน และมีส่วนทำให้ประชากรปลาดอลามมีจำนวนลดลงในหลายพื้นที่ทั่วโลก⁴

ประเทศไทยมีบทบาทสำคัญต่อการค้าผลิตภัณฑหูดอลามในฐานะที่เป็นหนึ่งในผู้ส่งออกหูดอลามมูลค่าต่ำอันดับต้น ๆ ของโลก⁵ ซึ่งหมายถึงหูดอลามที่มีราคาถูก ขนาดเล็ก และมักถูกเรียกว่าเป็นหูดอลามที่มีคุณภาพต่ำ ระหว่าง พ.ศ. 2555-2559 ประเทศไทยส่งออกหูดอลามและผลิตภัณฑหูดอลามแปรรูปมากกว่า 22,466 ตัน ถือเป็นประเทศผู้ส่งออกหูดอลามอันดับหนึ่งของโลกในช่วงเวลาดังกล่าว⁶

ในช่วงหลายปีมานี้ ความต้องการบริโภคปลาดอลามภายในประเทศมีส่วนสำคัญที่ทำให้ประเทศไทยกลายเป็นหนึ่งในตลาดบริโภคที่สำคัญของการค้าหูดอลาม แต่ผลสำรวจขององค์กรไวด์เอด พ.ศ. 2566 จัดทำโดยบริษัทวิจัย

แรพพิด เอเชีย (Rapid Asia) พบว่า ความต้องการบริโภคหูดอลามในประเทศไทยกำลังลดลง

ผลสำรวจคนไทยที่อาศัยในเขตเมืองทั้งหมด 1,007 คน อายุ 25 ปีขึ้นไปในเขตภาคกลาง ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคเหนือ และภาคใต้ พบว่าในจำนวนนี้ มี 21% ที่บริโภคหูดอลามในช่วง 12 เดือนที่ผ่านมา ลดลงจาก 29% ในผลการสำรวจเมื่อ พ.ศ. 2560⁷ หากดูตามสถิติจำนวนประชากรในประเทศไทยสามารถประเมินได้ว่าผู้บริโภคหูดอลามมีจำนวนลดลงจากราว 6.6 ล้านคน ใน พ.ศ. 2560 เป็น 5.3 ล้านคน ใน พ.ศ. 2566 ขณะที่คนไทยในเขตเมือง 56% มีความต้องการบริโภคหูดอลามในอนาคด เปรียบเทียบกับ 61% ในผลการสำรวจ พ.ศ. 2560 แม้แนวโน้มการบริโภคจะลดลง แต่ผลสำรวจครั้งนี้บ่งชี้ว่าประเทศไทยยังคงเป็นตลาดผู้บริโภคหูดอลามที่สำคัญ

สถิติการประมงทะเลของกรมประมงในช่วง 10 ปีที่ผ่านมา พบว่าประชากรปลาดอลามในประเทศไทยลดลงอย่างมาก โดยผลการจับปลาดอลามจากเครื่องมือประมงทุกชนิดในภาคการประมงพาณิชย์ มีปริมาณลดลงอย่างมากจาก 2,873 ตัน ใน พ.ศ. 2555 เป็น 628 ตัน ใน พ.ศ. 2559⁸ และลดลงต่อเนื่องเป็น 545 ตันใน พ.ศ. 2563⁹ การศึกษาผลการจับปลาดอลามจากเรือประมงพาณิชย์ในฝั่งทะเลอันดามัน แสดงให้เห็นว่า ภาคการประมงจับปลาดอลามได้น้อยลงอย่างเห็นได้ชัดในช่วงทศวรรษระหว่างปี พ.ศ. 2548-2558 โดยเฉพาะปลาดอลามชนิดพันธุ์ที่มีขนาดใหญ่ การสูญเสียความหลากหลายของชนิดพันธุ์ปลาดอลามที่จับได้มากกว่า 60% ในช่วงระยะเวลาราว 10 ปี และองค์ประกอบของผลการจับที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างมาก บ่งชี้ว่าประชากรปลาดอลามในฝั่งทะเลอันดามันของไทยอาจใกล้หมดไปแล้ว¹⁰

การวิจัยนี้ถือเป็นการศึกษาโดยใช้เทคนิคชีวโมเลกุล หรือดีเอ็นเอ เพื่อระบุชนิดพันธุ์ปลาดลามจากผลิตภัณฑ์หูดลามครั้งแรกในประเทศไทย มีวัตถุประสงค์เพื่อทำความเข้าใจชนิดพันธุ์ปลาดลามที่พบในผลิตภัณฑ์หูดลามในประเทศไทยและสถานภาพทางการอนุรักษ์ให้ดียิ่งขึ้น¹¹ ในปี พ.ศ. 2563 ทีมนักวิจัยจากสถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง (สจล.) ร่วมกับกรมประมง (กปม.) ได้เก็บตัวอย่างครีบดลามทั้งหมด 206 ตัวอย่างจากแหล่งค้าครีบดลาม ร้านอาหาร ท่าเรือ และท่าเทียบเรือประมง ใน 4 พื้นที่ทั่วประเทศ ผลการวิจัยสามารถระบุชนิดพันธุ์ปลาดลามจากตัวอย่างครีบได้ทั้งหมด 166 ตัวอย่างจาก 206 ตัวอย่างหรือคิดเป็น (80.58%) โดยพบชนิดพันธุ์ปลาดลามอย่างน้อย 15 ชนิดพันธุ์ในตลาดค้าครีบดลามของไทย นอกจากนี้ยังพบว่าปลาดลามที่สามารถระบุชนิดพันธุ์ได้จากการศึกษานี้จำนวน 62% จัดเป็นชนิดพันธุ์ที่ถูกคุกคามต่อการสูญพันธุ์จากการจัดสถานภาพทางการอนุรักษ์ตามบัญชีแดงขององค์การระหว่างประเทศเพื่อการอนุรักษ์ธรรมชาติ หรือ IUCN Red List โดยดลามหางจุด (*Carcharhinus sorrah*) และดลามโน้ต (*Carcharhinus signatus*) เป็นสองชนิดพันธุ์เด่นที่พบในการศึกษานี้ ปลาดลามหางจุดซึ่งเป็นชนิดพันธุ์ที่พบมากที่สุด อาจมีแนวโน้มใกล้สูญพันธุ์ในอนาคต (Near Threatened; NT) จากการประเมินของ IUCN Red List แต่เป็นชนิดพันธุ์ที่มีแนวโน้มใกล้สูญพันธุ์ (Vulnerable; VU) จากการประเมินชนิดพันธุ์ที่ถูกคุกคามของ Thailand Red Data โดยสำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (สผ.)

จากการศึกษาในครั้งนี้พบปลาดลามหัวค้อนสองชนิดพันธุ์ ได้แก่ ปลาดลามหัวค้อนสีน้ำเงิน (*Sphyrna lewini*) และปลาดลามหัวค้อนใหญ่ (*Sphyrna mokarran*) ซึ่งทั้งสองชนิดพันธุ์นี้มีสถานภาพใกล้สูญพันธุ์อย่างยิ่ง (Critically Endangered; CR) จากการประเมินสถานภาพจาก IUCN red list และ Thailand Red Data และเป็นชนิดพันธุ์สัตว์ป่าที่อนุสัญญาว่าด้วยการค้าระหว่างประเทศซึ่งชนิดสัตว์ป่าและพืชป่าที่ใกล้สูญพันธุ์ หรือไซเตสควบคุมการนำเข้า-ส่งออกในบัญชีหมายเลข 2

จากตัวอย่างครีบดลามที่สามารถระบุชนิดพันธุ์ได้ พบว่าร้อยละ 34 เป็นชนิดพันธุ์ที่ไม่พบการกระจายพันธุ์ในน่านน้ำไทย แสดงให้เห็นว่า

การซื้อขายครีบดลามในตลาดค้าครีบของประเทศไทยนั้น พึ่งพาการนำเข้าจากต่างประเทศเป็นจำนวนมาก เพื่อตอบสนองความต้องการบริโภคภายในประเทศหรือเพื่อส่งออกอีกครั้ง ข้อมูลจากเว็บไซต์กรมศุลกากร¹² และเว็บไซต์ศูนย์วิจัยวิจัยเพื่ออุตสาหกรรมอาหาร¹³ ระบุว่า ประเทศไทยส่งออกหูดลามไปยังฮ่องกง ไต้หวัน และสิงคโปร์ เป็นลำดับต้น ๆ ระหว่าง พ.ศ. 2555-2563 นอกจากนี้ ผลการวิจัยยังพบชนิดพันธุ์ปลาดลามที่มีสถานภาพใกล้สูญพันธุ์อย่างยิ่ง (CR) ใกล้สูญพันธุ์ (EN) และมีแนวโน้มใกล้สูญพันธุ์ (VU) ในตัวอย่างครีบที่มีขนาดเล็ก รวมทั้งปลาดลามหัวค้อนสีน้ำเงิน ซึ่งมีโอกาสเป็นครีบจากดลามที่ยังไม่สมบูรณ์พันธุ์

ผลการวิจัยแสดงให้เห็นถึงความสำคัญของการจัดทำระบบตรวจสอบการนำเข้าและส่งออกครีบดลามแบบย้อนกลับในประเทศไทยและในระดับนานาชาติ เพื่อเพิ่มการบังคับใช้กฎหมายและการตรวจสอบการค้าให้สอดคล้องกับชนิดพันธุ์สัตว์ป่าที่อนุสัญญาไซเตสควบคุม รวมทั้งชนิดพันธุ์ใหม่คือ วงศ์ปลาดลามครีบดำจำนวน 54 ชนิดพันธุ์ที่อนุสัญญาไซเตสควบคุมในบัญชีหมายเลข 2 ซึ่งมีผลบังคับใช้สิ้นปี พ.ศ. 2566 และจะทำให้ชนิดพันธุ์ดลามที่ถูกค้าขายระหว่างประเทศเกือบทั้งหมดอยู่ภายใต้ข้อตกลงของอนุสัญญาไซเตส ประเทศไทยขอสงวนสิทธิ์สำหรับปลาดลามทุกชนิดในวงศ์ปลากระดูกอ่อน (Carcharhinidae) ที่ได้รับการบรรจุอยู่ในบัญชีที่ 2 ของอนุสัญญาไซเตสเป็นเวลา 6 ปี หรือจนถึงเดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2571 เพื่อวิเคราะห์ผลกระทบที่เกิดจากการค้าชนิดพันธุ์ดังกล่าว และพัฒนาระบบการตรวจสอบชนิดพันธุ์สำหรับสินค้าจากการนำเข้าและส่งออก¹⁴

ในปี พ.ศ. 2561 องค์การโวลด์อดเปิดตัวโครงการ ‘ดลองไม่ดลาม’ เพื่อลดความต้องการบริโภคผลิตภัณฑ์จากปลาดลามในประเทศไทย ผ่านการสื่อสารเพื่อเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่เน้นรณรงค์ไปที่วาระโอกาสที่คนไทยบริโภคหูดลามมากที่สุด นั่นคือ งานฉลองต่าง ๆ และสร้างความตระหนักถึงความสำคัญของปลาดลามที่มีต่อระบบนิเวศในท้องทะเล และจากผลการวิจัยดังกล่าว เราจะสื่อสารไปยังผู้บริโภคถึงผลกระทบของการบริโภคปลาดลามที่มีต่อระบบนิเวศในมหาสมุทรอย่างต่อเนื่อง และทำงานร่วมกับผู้กำหนดนโยบายเพื่อผลักดันให้มีมาตรการที่เหมาะสมในการปกป้องชนิดพันธุ์ที่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อระบบนิเวศ

ภัยคุกคาม ปลาดลาม

การทำประมงเกินขนาดและความต้องการผลิตภัณฑ์จากปลาดลามและปลากระเบนส่งผลให้หนึ่งในสามของชนิดพันธุ์ปลาดลามและปลากระเบนทั่วโลกกำลังเสี่ยงต่อการสูญพันธุ์ตามรายงานขององค์การระหว่างประเทศเพื่อการอนุรักษ์ธรรมชาติหรือไอยูซีเอ็น¹⁵ โดยปลาดลามและปลากระเบนนั้นเป็นชนิดพันธุ์ที่มีโอกาสได้รับผลกระทบจากการทำประมงได้ง่ายโดยธรรมชาติ เนื่องจากมีอัตราการเจริญเติบโตช้า เข้าสู่วัยเจริญพันธุ์ช้า ออกลูกคราวละไม่มาก มีการเว้นช่วงระยะการผสมพันธุ์ค่อนข้างนาน รวมทั้งใช้เวลาในการตั้งครรภ์นาน¹⁶

ครีบดลามถือเป็นหนึ่งในผลิตภัณฑ์จากปลาที่มีมูลค่ามากที่สุด และความต้องการครีบดลามเหล่านี้ เป็นปัจจัยขับเคลื่อนหลักสำหรับการทำประมงปลาดลามในมหาสมุทรทั่วโลก ซึ่งมีการประมาณการว่า ในแต่ละปีมีปลาดลามมากถึง 26 ถึง 73 ล้านตัว ที่ถูกฆ่าเพื่อการค้า

ครีบดลามทั่วโลก¹⁷ องค์การอาหารและเกษตรแห่งสหประชาชาติระบุว่า ปริมาณการซื้อขายครีบดลามทั่วโลกที่ลดลงจากปริมาณที่ซื้อขายสูงสุดเมื่อ พ.ศ. 2546 บ่งชี้ว่าการค้าครีบดลามทั่วโลกมีความไม่ยั่งยืน และเป็นปัจจัยที่ส่งผลให้ประชากรปลาดลามในหลายพื้นที่ทั่วโลกมีจำนวนลดลง¹⁸

ถึงแม้ว่าปลาดลามจะไม่ใช้สัตว์น้ำเป้าหมายหลักในการทำประมงของไทย¹⁹ แต่ประชากรปลาดลามในน่านน้ำไทยมีจำนวนลดลงอย่างมากมานานแล้ว จากสถิติการประมงของประเทศไทยโดยกรมประมงระบุว่า ใน พ.ศ. 2555 ปริมาณปลาดลามที่จับได้ในน่านน้ำไทยจากเรือประมงพาณิชย์ด้วยเครื่องมือประมงทุกประเภทอยู่ที่ 2,873 ตัน ต่อมาใน พ.ศ. 2559²⁰ ปริมาณการจับปลาดลามลดลงอย่างมากอยู่ที่ 628 ตัน และลดลงอย่างต่อเนื่องเป็น 545 ตันใน พ.ศ. 2563²¹ บ่งชี้ว่า ปลาดลามในน่านน้ำไทยมีจำนวนลดลง

ข้อมูลของกรมประมงระบุว่า ในประเทศไทยไม่มีเครื่องมือประมงที่ใช้จับปลาลามโดยเฉพาะ²² ถึงอย่างนั้นปลาลามยังคงถูกจับโดยบังเอิญ หรือเป็นผลพลอยได้จากเครื่องมือประมงหลายประเภท โดยปลาลามส่วนใหญ่ถูกจับจากอวนลากแผ่นตะเฆ่ (>85%) อวนลากคู่ (>11%) และที่เหลือถูกจับจากเครื่องมือประมง เช่น เบ็ดราว อวนล้อม อวนลอยปลาแมคเคอเรล และอื่น ๆ

ระหว่าง พ.ศ. 2545-2557 ปริมาณปลาลามที่จับได้ทั้งจากการประมงเชิงพาณิชย์และการทำประมงรายย่อยมีสัดส่วนเพียงร้อยละ 0.72 ของผลผลิตสัตว์น้ำทั้งหมด แต่รายงานการจับปลาลามมักถูกประเมินในอัตราที่ต่ำกว่าความเป็นจริงเนื่องจากปลาลามถูกจัดเป็นประเภทสัตว์น้ำพลอยได้จากการทำประมงเชิงพาณิชย์ ขณะที่ภาครัฐมีข้อจำกัดในระบบตรวจสอบและติดตาม

การศึกษาผลการจับปลาลามจากเรือประมงพาณิชย์ในฝั่งทะเลอันดามัน แสดงให้เห็นว่า ภาคการประมงจับปลาลามได้น้อยลงอย่างเห็นได้ชัดในช่วงทศวรรษระหว่าง พ.ศ. 2548-2558 โดยเฉพาะปลาลามชนิดพันธุ์ที่มีขนาดใหญ่ การสูญเสียความหลากหลายของชนิดพันธุ์ปลาลามที่จับได้มากกว่า 60% ในช่วงระยะเวลาราว 10 ปี และองค์ประกอบของผลการจับที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างมาก บ่งชี้ว่าประชากรปลาลามในฝั่งทะเลอันดามันของไทยอาจใกล้หมดไปแล้ว²³

ผลิตภัณฑ์จากปลาลามถูกนำไปใช้ประโยชน์ในหลายรูปแบบ เช่น เนื้อปลาลามสดนำไปบริโภค หรือนำเนื้อไปแปรรูปเป็นปลาเค็ม ปลาหวาน และลูกชิ้นปลา ทั้งในระดับท้องถิ่นหรือระดับโรงงานอุตสาหกรรม น้ำมันตับปลาลามถูกนำไปใช้ในอุตสาหกรรมเครื่องสำอาง ผลิตภัณฑ์ปลาลามอื่น ๆ ที่น่าเสียถูกนำไปใช้เป็นวัตถุดิบสำหรับอาหารสัตว์ และครีบปลาลามตากแห้งใช้เป็นวัตถุดิบในการทำซูโด้²⁴

หน้าตรงข้าม ภาพบน: คนงานกำลังเชือดครีบหางของปลาลามหัวบาตร (*Carcharhinus leucas*) ด้วยมีดอันแหลมคมที่โรงงานแปรรูปปลาลามแห่งหนึ่งในจังหวัดระนอง ประเทศไทย ในขณะที่คนไทยเริ่มตระหนักและเป็นห่วงมากขึ้นต่อการอนุรักษ์สัตว์น้ำแห่งท้องทะเลที่กำลังถูกคุกคามเหล่านี้ เราแทบจะไม่ได้เห็นปลาลามถูกนำขึ้นท่าเรืออย่างเปิดเผยเหมือนแต่ก่อนแล้ว แต่ปลาลามจะถูกส่งไปยังโรงงานแปรรูปโดยตรง © ศิริชัย อรุณรักษ์ติชัย; ภาพล่าง: ปลาลามหัวค้อนสีน้ำเงินยังไม่สมบูรณ์พันธุ์ (*Sphyrna lewini*) ถูกวางซ้อนกันอยู่ในถังก่อนจะถูกส่งไปยังโรงงานแปรรูปปลาลามที่จังหวัดสงขลา ประเทศไทย ปลาลามชนิดพันธุ์นี้มีสถานภาพใกล้สูญพันธุ์อย่างยิ่ง (CR) จากการประเมินโดยคณะผู้ชำนาญการพิเศษด้านฉลาม องค์การระหว่างประเทศเพื่อการอนุรักษ์ธรรมชาติ (IUCN) และยังเป็นหนึ่งในชนิดพันธุ์ที่ประชากรลดลงอย่างมากในน่านน้ำไทย © ศิริชัย อรุณรักษ์ติชัย

ภาพบน: ปลาลามหางจุดหรือปลาลามครีบดำ (*Carcharhinus sorrah*) จำนวนมากที่ถูกจับจากทะเลอันดามันโดยเรือประมงเบ็ดราวพาณิชย์ ถูกวางซ้อนกันไว้ในกระบะพลาสติก เพื่อรอส่งไปยังโรงงานแปรรูปปลาลามในจังหวัดภูเก็ต ประเทศไทย ปลาลามชนิดนี้เป็นหนึ่งในชนิดพันธุ์ที่พบเป็นสัดส่วนมากที่สุดจากการทำประมงพาณิชย์ในประเทศไทย © ศิริชัย อรุณรักษ์ติชัย

ประเทศไทยกับ บทบาทการค้า หูดลาม

ข้อมูลจากรายงานเรื่อง “สถานการณ์ผลิตภัณฑ์จากปลาดลามในตลาดโลก” (State of the global market for shark products²⁵) โดยองค์การอาหารและการเกษตรแห่งสหประชาชาติ หรือ เอฟโอไอ (FAO) พ.ศ. 2558 ระบุว่า ประเทศไทย ครองตำแหน่งที่สำคัญในตลาดโลกในฐานะประเทศผู้ส่งออกหูดลามในปริมาณมากเป็นอันดับสองของโลก และมีบทบาทหลักในตลาดโลกในฐานะผู้ส่งออกหูดลามแปรรูปที่มีมูลค่าต่ำรายสำคัญของโลกอีกด้วย

จากข้อมูลของศูนย์วิจัยเพื่ออุตสาหกรรมอาหาร²⁶ พบว่าระหว่าง พ.ศ. 2555-2559 ประเทศไทยส่งออก ครีบดลามและผลิตภัณฑ์หูดลามแปรรูปมากกว่า 22,466 ตัน ถือเป็นข้อมูลที่ยืนยันได้ว่าประเทศไทยเป็นผู้ส่งออก ผลิตภัณฑ์หูดลามเป็นอันดับหนึ่งของโลกในช่วง 5 ปีนั้น²⁷ การตรวจสอบย้อนกลับถึงแหล่งที่มาของหูดลามในตลาด ค้าหูดลามในประเทศไทยนั้นทำได้ยากมาก เนื่องจากความคลุมเครือของการค้าที่มีผลตอบแทนสูงและบางครั้ง อาจผิดกฎหมาย นอกจากนี้ ครีบดลามที่นำเข้ามาในประเทศไทยอาจเป็นการส่งออกซ้ำ (re-export) จากประเทศ ต้นทาง โดยองค์การอาหารและการเกษตรแห่งสหประชาชาติระบุว่า หลายประเทศไม่ได้รายงานข้อมูลการส่งออก แยกจากการส่งออกซ้ำ²⁸ การนำเข้าและส่งออกซ้ำจึงเป็นเรื่องปกติในหลายประเทศก่อนที่จะนำเข้ามาในประเทศไทย อีกทั้งการที่กรมศุลกากรเปลี่ยนแปลงรหัสสินค้าโคถกกันของผลิตภัณฑ์หูดลามประเภทต่าง ๆ ทำให้การติดตาม การค้าในระยะยาวทำได้ยาก

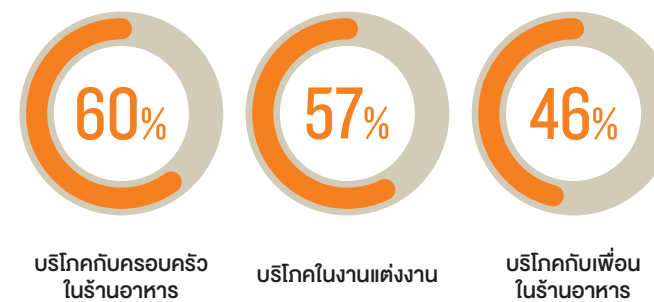
หูลามพร้อมปรุงขนาดเสิร์ฟจัดวางที่หน้าร้านอาหารแห่งหนึ่งในย่านเยาวราช กรุงเทพมหานคร © WildAid

หูลามพร้อมปรุงขนาดเสิร์ฟจัดวางที่หน้าร้านอาหารแห่งหนึ่งในย่านเยาวราช กรุงเทพมหานคร ผลสำรวจคนไทยในเขตเมืองทั่วประเทศ โดยองค์กรไวด์เออิด (WildAid) พ.ศ. 2566 พบประเทศไทยยังคงเป็นตลาดผู้บริโภคหูลามที่สำคัญ

ความต้องการบริโภคหูลามในประเทศไทย

ผลสำรวจความต้องการบริโภคหูลามของคนไทยที่อาศัยในเขตเมืองทั่วประเทศ พ.ศ. 2566 โดยองค์กรไวด์เออิดและบริษัทวิจัยแอสเซีย (Rapid Asia) พบว่าความต้องการบริโภคหูลามมีแนวโน้มลดลงในช่วง 6 ปีที่ผ่านมา โดยผู้ตอบแบบสอบถามทางออนไลน์เป็นคนไทยที่อาศัยในเขตตัวเมืองของภาคกลาง ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคเหนือ และภาคใต้ มีอายุ 25 ปีขึ้นไปจำนวน 1,007 คน ในจำนวนนี้ร้อยละ 21 บริโภคหูลามในช่วง 12 เดือนที่ผ่านมา เปรียบเทียบกับผลการสำรวจเมื่อ พ.ศ. 2560²⁹ อยู่ที่ร้อยละ 29 หากดูจากฐานจำนวนประชากรที่อาศัยในเขตเมือง สามารถประเมินได้ว่าจำนวนผู้บริโภคหูลามลดลงจาก 6.6 ล้านคน มาอยู่ที่ 5.3 ล้านคน นอกจากนี้ ความถี่ในการบริโภคหูลามมีแนวโน้มลดลงอีกด้วย ในผลการสำรวจ พ.ศ. 2560 ผู้บริโภคที่กินหูลามเป็นประจำและเป็นครั้งคราว คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 86 ของผู้บริโภคหูลามทั้งหมดหรือราว 5.7 ล้านคน แต่ใน พ.ศ. 2566 ผู้บริโภคกลุ่มนี้มีสัดส่วนลดลงอยู่ที่ร้อยละ 60 หรือราว 3.2 ล้านคน แต่ถึงแม้แนวโน้มการบริโภคจะลดลง ผลการสำรวจครั้งล่าสุดแสดงให้เห็นว่า ประเทศไทยยังคงเป็นตลาดผู้บริโภคหูลามที่สำคัญ

ผู้ตอบแบบสำรวจรอบล่าสุดส่วนใหญ่กล่าวว่า พวกเขาบริโภคหูลามบ่อยที่สุดกับครอบครัวในร้านอาหาร (60%) ตามด้วยงานแต่งงาน (57%) และบริโภคกับเพื่อนในร้านอาหาร (46%) โก้คล้ายกับผลสำรวจเมื่อ พ.ศ. 2560 โดยงานรวมกลุ่มทางสังคม หรืองานสังสรรค์ ยังคงเป็นวาระโอกาสหลักที่คนไทยในเขตเมืองบริโภคหูลามบ่อยที่สุด อย่างไรก็ตาม ผลกระทบจากการแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 อาจมีส่วนทำให้การบริโภคมีแนวโน้มลดลงเนื่องจากในช่วงเวลาดังกล่าว มีการจัดงานแต่งงาน และการรับประทานอาหารนอกบ้านลดน้อยลง ผลสำรวจ พ.ศ. 2566 แสดงให้เห็นอีกด้วยว่าการบริโภคหูลามที่บ้าน โดยการสั่งอาหารทางออนไลน์ และการซื้อจากร้านอาหารกลับไปกินที่บ้านมีแนวโน้มเพิ่มขึ้น

ผลสำรวจครั้งล่าสุดพบหลักฐานที่บ่งชี้ได้ว่า โครงการรณรงค์เพื่อลดความต้องการบริโภคมีส่วนทำให้ความต้องการบริโภคลดลง โดยการสำรวจได้นำแนวคิดและทฤษฎีแบบจำลอง KAP Score³⁰ มาใช้เพื่อวัดกรอบความคิดโดยรวมของผู้บริโภค ในด้านความรู้ความเข้าใจ ทัศนคติ และพฤติกรรมของการบริโภคหูลาม ดัชนีชี้วัด KAP Score ที่เรียกว่า KAP Index บ่งชี้ว่ามีแนวโน้มที่ดีขึ้นอย่างมีนัยสำคัญ กล่าวคือ ผู้บริโภคมีความตระหนักเพิ่มขึ้นต่อผลกระทบต่อด้านลบของการบริโภคหูลาม และเริ่มที่จะตั้งคำถามถึงผลของการรับประทานหูลามหลายสิบล้านตัวต่อปีเพื่อนำครีและเนื้อไปบริโภค ผลดังกล่าวเป็นไปในทิศทางเดียวกับแนวโน้มการบริโภคที่ลดลงในกลุ่มที่เป็นผู้บริโภคแบบครั้งคราว โดยความถี่ของการบริโภคหูลามของคนกลุ่มนี้ลดลงจาก 2-5 ครั้งต่อปี มาอยู่ที่ 1 ครั้งต่อปี หรือน้อยกว่านั้น

จากการสำรวจเบื้องต้นในปี พ.ศ. 2566 พบว่ามีร้านอาหารกว่า 150 แห่งในเขตกรุงเทพฯ ที่ยังขายหูลาม ซึ่งรวมถึงร้านอาหารในเครือ และห้องอาหารภายในโรงแรม แม้ว่าร้านค้าหลายแห่งได้ปิดตัวลงนับตั้งแต่การสำรวจเบื้องต้นครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. 2560 แต่คาดว่าผลการสำรวจร้านอาหารที่ให้บริการเมนูหูลามในครั้งแรกนั้น อาจเป็นการประเมินจำนวนที่ต่ำกว่าความเป็นจริง หูลามหนึ่งชามมีราคาตั้งแต่ 200 บาท (6 ดอลลาร์สหรัฐ) ตามร้านข้างทาง ไปจนถึง 6,000 บาท (172 ดอลลาร์สหรัฐ) สำหรับหูลามที่มีครีและเนื้อขนาดใหญ่พิเศษในร้านอาหารใจกลางกรุงเทพฯ

ผู้ปรุงอาหารหูลามลงในหม้อดินที่ร้านอาหารแห่งหนึ่งในย่านเยาวราช กรุงเทพมหานคร หูลามในย่านใจกลางกรุงเทพมหานคร มีราคาตั้งแต่ 200 บาท (6 ดอลลาร์สหรัฐ) ไปจนถึง 6,000 บาท (172 ดอลลาร์สหรัฐ) © WildAid

การคุ้มครอง ปลาฉลาม

ในการประชุมประเทศภาคีอนุสัญญาครั้งที่ 19 (CoP19) ว่าด้วยการค้าระหว่างประเทศซึ่งชนิดสัตว์ป่าและพืชป่าที่ใกล้สูญพันธุ์ หรือไซเตส (CITES) เดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2565 ที่ประชุมมีมติเพิ่มชนิดพันธุ์ปลาฉลามในวงศ์ปลาฉลามครีบดำทั้งหมด 54 ชนิดพันธุ์ และปลาฉลามหัวค้อนที่ยังไม่ได้อยู่ในบัญชีควบคุมอีก 6 ชนิดพันธุ์ ให้เป็นชนิดพันธุ์สัตว์ป่าควบคุมในบัญชีหมายเลข 2 ฉลามวงศ์ปลาฉลามครีบดำ เช่น ฉลามสีน้ำเงิน ฉลามเสือ ฉลามหัวบาตร ฉลามหูดำเล็ก เป็นต้น ถือเป็นชนิดพันธุ์ที่ตกเป็นเป้าหมายของการนำครีบไปบริโภค ทั้งนี้ราว 70% ของชนิดพันธุ์ฉลามในวงศ์นี้กำลังเสี่ยงสูญพันธุ์ ชนิดพันธุ์ที่อยู่ในบัญชีหมายเลข 2 นี้จะได้รับการคุ้มครองมากขึ้นในการค้าระหว่างประเทศ ซึ่งการค้าชนิดพันธุ์ดังกล่าว ต้องมีมาตรการควบคุมเพื่อหลีกเลี่ยงการใช้ประโยชน์ที่มากเกินไปซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อที่อยู่อาศัยของพวกมัน ประเทศไทยขอสงวนสิทธิ์สำหรับปลาฉลามทุกชนิดในวงศ์ปลาฉลามครีบดำ (Carcharhinidae) ที่ได้รับการบรรจุอยู่ในบัญชีที่ 2 ของอนุสัญญาไซเตสเป็นเวลา 6 ปี หรือจนถึงเดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2571 เพื่อศึกษาวิจัยเกี่ยวกับจำนวนและสถานภาพประชากรในธรรมชาติของประเทศไทย นิเวศวิทยา และการใช้ประโยชน์ สำหรับเป็นข้อมูลในการวิเคราะห์ผลกระทบที่เกิดจากการค้าชนิดพันธุ์ดังกล่าว และพัฒนาระบบการตรวจสอบชนิดพันธุ์สำหรับสินค้าจากการนำเข้าและส่งออก ซึ่งทำให้ประเทศไทยกำลังอยู่ในจุดที่ท้าทาย ในฐานะประเทศผู้ค้าผลิตภัณฑ์ปลาฉลามประเทศเดียวที่ขอสงวนสิทธิ์การปฏิบัติตามมติของอนุสัญญาไซเตส

ประเทศไทยมีการบังคับใช้กฎหมายหลายฉบับที่ส่งผลกระทบต่อตรงหรือโดยอ้อมต่อการจัดการทรัพยากรประมงและการอนุรักษ์ปลาฉลามและปลากะเบน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อการใช้ประโยชน์จากสัตว์น้ำอย่างยั่งยืน ในปัจจุบันปลาฉลามวาฬ (*Rhincodon typus*) เป็นฉลามชนิดพันธุ์เดียวที่ได้รับสถานะ

การคุ้มครองสูงสุด นั่นคือ เป็นสัตว์ป่าสงวนของไทย การพยายามล่า ขำ หรือขายซากสัตว์ป่าสงวน อาจต้องระวางโทษจำคุกสูงสุด 15 ปี ปรับตั้งแต่ 300,000-1,500,000 บาท (8,500-42,400 ดอลลาร์สหรัฐ) หรือทั้งจำทั้งปรับ ในปี พ.ศ. 2564 ปลาฉลามจำนวน 4 ชนิดพันธุ์ ได้แก่ ฉลามหัวค้อนยาว (*Eusphyra blochii*) ฉลามหัวค้อนสีน้ำเงิน (*Sphyrna lewini*) ฉลามหัวค้อนใหญ่ (*Sphyrna mokarran*) และฉลามหัวค้อนขอบเรียบ (*Sphyrna zygaena*) ได้รับความเห็นชอบและอยู่ระหว่างการขึ้นทะเบียนเป็นสัตว์ป่าคุ้มครอง ชนิดล่าสุดของประเทศไทย บทลงโทษสำหรับผู้กระทำความผิดคดีสัตว์ป่าคุ้มครอง ได้แก่ ต้องระวางโทษจำคุกสูงสุด 10 ปี ปรับสูงสุด 1 ล้านบาท (28,000 ดอลลาร์สหรัฐ) หรือทั้งจำทั้งปรับ

ประเทศไทยได้จัดทำแผนปฏิบัติการแห่งชาติเพื่อการอนุรักษ์และการบริหารจัดการฉลามของประเทศไทย (NPOA-Sharks) ฉบับที่ 1 พ.ศ. 2563-2567 เมื่อ พ.ศ. 2562 นำโดยกรมประมง และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง โดยมีการดำเนินกิจกรรมภายใต้แผนปฏิบัติการ 5 ข้อหลักที่จำเป็นต่อการปรับปรุงและเป็นหลักประกันว่าจะมีการอนุรักษ์และการบริหารจัดการทรัพยากรปลาฉลามและปลากะเบนในน่านน้ำไทยอย่างยั่งยืน³² ทั้งนี้ การจัดทำและดำเนินการตามแผนปฏิบัติการแห่งชาติ NPOA-Sharks ถือเป็นเรื่องที่น่ายินดี แต่ยังคงขาดการประสานงานอย่างชัดเจนระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ซึ่งหน่วยงานที่รับผิดชอบควรให้ความสำคัญเป็นลำดับแรก ๆ กับการดำเนินกิจกรรมภายใต้แผนดังกล่าว โดยเฉพาะกรมประมง กรมทรัพยากรทางทะเลและชายฝั่ง และกรมอุทยานแห่งชาติ สัตว์ป่า และพันธุ์พืช กระบวนการในการจัดทำแผนปฏิบัติการแห่งชาติในฉบับที่ 2 ควรคำนึงถึงปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินกิจกรรมเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ตามแผนอย่างมีประสิทธิภาพต่อไป

หน้าตรงข้าม ปลาฉลามหางจุด หรือปลาฉลามครีบดำที่ยังไม่สมบูรณ์พันธุ์ (*Carcharhinus sorrah*) จำนวนมากในเชิงถูกบรรจุขึ้นบนเรือบรรทุกสินค้าเพื่อส่งออกไปยังโรงงานแปรรูปปลาฉลามที่จังหวัดระยอง ประเทศไทย ปลาฉลามส่วนใหญ่ถูกส่งไปขายในร้านอาหารและภัตตาคารที่กรุงเทพฯ และในต่างประเทศอื่น ๆ ดังนั้น อาจใช้เวลานานกว่าที่ประชากรปลาฉลามจะฟื้นตัวเนื่องจากจับหมดไปจากน่านน้ำ © ศิริชัย อรุณรักษ์ติชัย

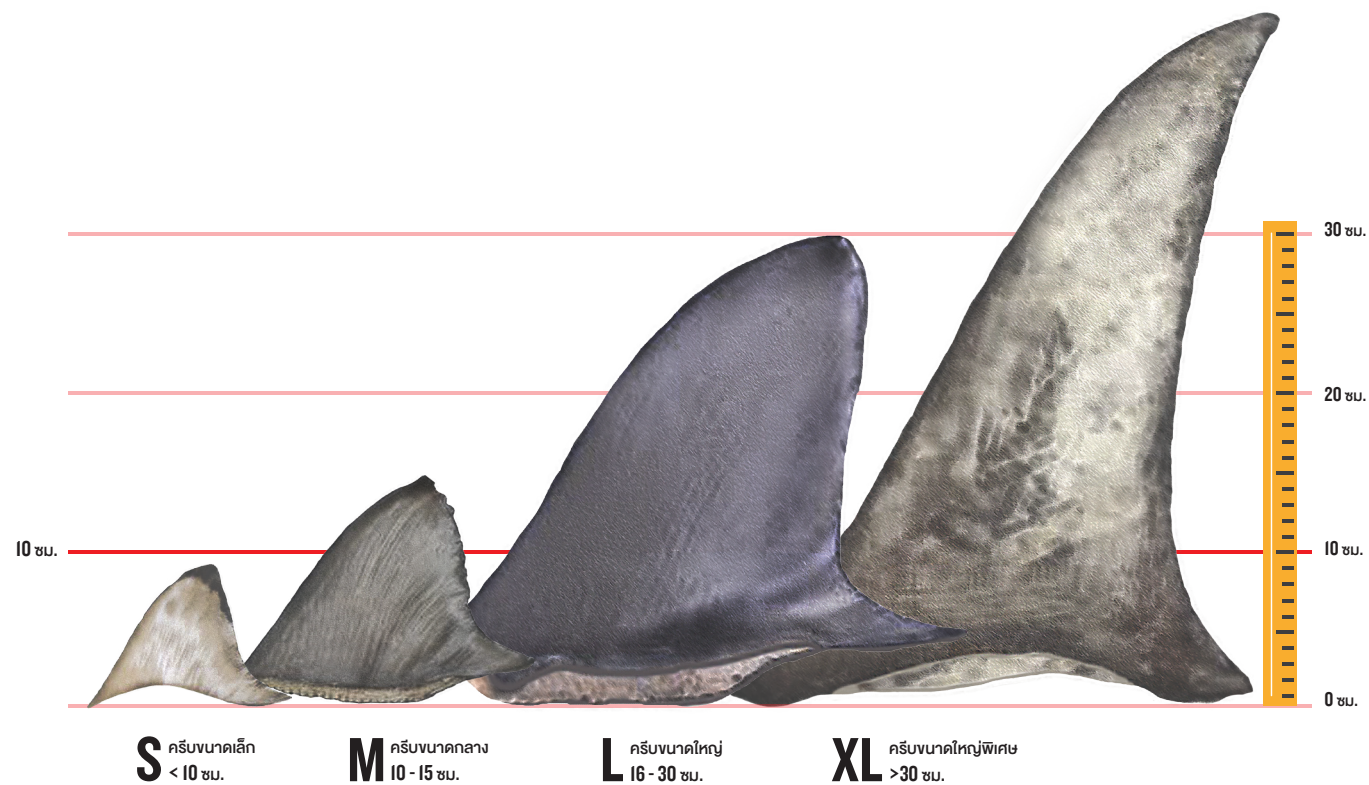

ฉลามใกล้สูญพันธุ์ที่พบใน หูลามายในไทย

ผลวิจัยดีเอ็นเอเพื่อระบุชนิดพันธุ์ปลาลามจากผลิตภัณฑ์หูลามที่ขายในประเทศไทย

งานวิจัยนี้ เป็นการระบุชนิดพันธุ์ปลาลามจากผลิตภัณฑ์หูลามที่พบค้าขายอยู่ในประเทศไทยเป็นครั้งแรกโดยใช้เทคนิคชีวโมเลกุล มีวัตถุประสงค์เพื่อทำความเข้าใจองค์ประกอบชนิดพันธุ์ปลาลาม และสถานภาพทางการอนุรักษ์ของปลาลามที่พบในผลิตภัณฑ์หูลามให้ดียิ่งขึ้น³³ ในปี พ.ศ. 2563 ทีมนักวิจัยจากสถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง (สจล.) ร่วมกับกรมประมง (กปม.) ได้สุ่มเก็บตัวอย่างครีบฉลามทั้งหมด 206 ตัวอย่างจากแหล่งค้าครีบฉลามที่อยู่ในห่วงโซ่อุปทาน 4 พื้นที่ทั่วประเทศไทย ทั้งตลาดค้าปลีก ร้านอาหาร โกดังเก็บสินค้า ท่าเรือขนส่งสินค้า และท่าเรือประมง โดยจำแนกครีบฉลาม

ออกเป็น 4 ประเภท ได้แก่ ครีบแข็ง ครีบหาง ครีบแปรรูปแบบแห้ง และครีบแปรรูปแบบเปียก จากนั้นแบ่งตัวอย่างตามขนาดครีบ โดยขนาดของครีบจะวัดจากเส้นฐานครีบถึงปลายสุดของครีบเป็นแนวเส้นตั้งฉาก แบ่งเป็นครีบขนาดเล็ก ซึ่งมีความยาวน้อยกว่า 10 เซนติเมตร (S: <10 ซม.) ขนาดกลาง มีความยาวระหว่าง 10-15 เซนติเมตร (M: 10-15 ซม.) ขนาดใหญ่ มีความยาวระหว่าง 16-30 เซนติเมตร (L: 16-30 ซม.) และขนาดใหญ่พิเศษ มีความยาวมากกว่า 30 เซนติเมตร (XL: >30 ซม.) จากนั้นตัวอย่างเนื้อเยื่อจากครีบแต่ละชิ้นจะถูกตัดและใส่หลอดเก็บตัวอย่างเพื่อใช้สกัดดีเอ็นเอ

ส่วนหนึ่งของครีบฉลามแห้งและครีบฉลามแปรรูปแบบแห้งขนาดเล็กที่ได้จากการสุ่มเก็บตัวอย่างจากแหล่งค้าขาย 4 พื้นที่ทั่วประเทศไทย © พิมพ์กานต์ ละอองดี องค์กรโวลด์เอ็ด

นักวิจัยกำลังตัดชิ้นเนื้อเยื่อจากตัวอย่างครีบฉลามแปรรูปแบบแห้งเพื่อนำไปสกัดดีเอ็นเอ © พิมพ์กานต์ ละอองดี องค์กรโวลด์เอ็ด

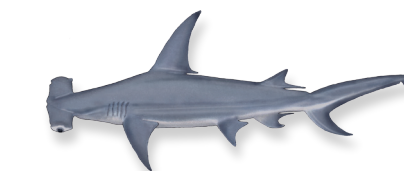

สัดส่วนของปลาฉลามที่พบจากการตรวจสอบชนิดพันธุ์ในผลิตภัณฑ์ครีบลาม
โดยการจำแนกตามวงศ์ตามหลักอนุกรมวิธาน

SPHYRNIDAE

ฉลามหัวค้อนสีน้ำเงิน
(*Sphyrna lewini*)

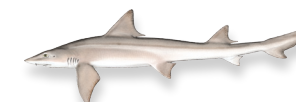

ฉลามหัวค้อนใหญ่
(*Sphyrna mokarran*)

TRIAKIDAE

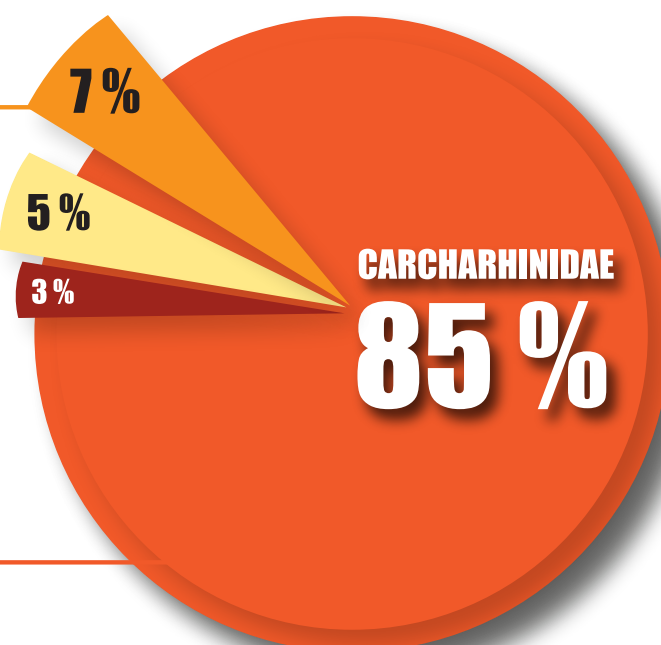

ฉลามคัสกี สบู่ ฮาวนด์
(*Mustelus canis*)

ฉลามแวนโรว์ โนส สบู่ฮาวนด์
(*Mustelus schmitti*)

HEMISCYLLIIDAE & SQUALIDAE

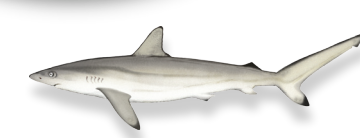
CARCHARHINIDAE

ฉลามหางจุด
(*Carcharhinus sorrah*)

ฉลามโน้ต
(*Carcharhinus signatus*)

ฉลามเทา
(*Carcharhinus obscurus*)

จากตัวอย่างครีบลามทั้งหมด 206 ตัวอย่าง สามารถ
ระบุชนิดพันธุ์ปลาฉลามได้สำเร็จจำนวน 166 ตัวอย่าง คิดเป็น
80.58% จากงานวิจัยในครั้งนี้สามารถระบุชนิดพันธุ์ปลาฉลามได้
อย่างน้อย 15 ชนิดพันธุ์ที่พบในตลาดค้าครีบลามในประเทศไทย

(ตารางที่ 1) ชนิดพันธุ์ปลาฉลามที่พบส่วนใหญ่จัดหมวดหมู่ทาง
อนุกรมวิธานอยู่ในวงศ์ Carcharhinidae [Requiem] (85%),
Triakidae (7%), Sphyrnidae (5%) และวงศ์อื่น ๆ (3%)

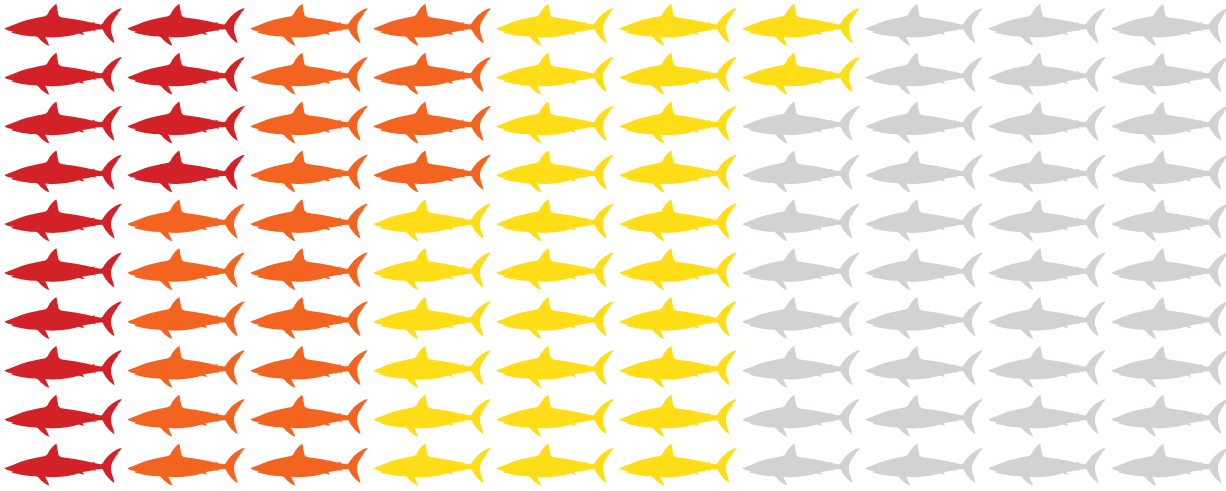
ตารางที่ 1: สัดส่วนของชนิดพันธุ์ปลาดแลมที่พบในครีบที่ระบุชนิดพันธุ์สำเร็จ สถานภาพด้านการอนุรักษ์ตามบัญชีแดงขององค์การระหว่างประเทศเพื่อการอนุรักษ์ธรรมชาติ (IUCN Red List) สถานภาพชนิดพันธุ์ที่ถูกคุกคามของประเทศไทย (Thailand Red Data) และสถานภาพตามบัญชีแนบท้ายของอนุสัญญาไซเตส

ลำดับ	ชื่อวิทยาศาสตร์	ชื่อสามัญ	สัดส่วนที่พบในครีบที่ระบุชนิดพันธุ์สำเร็จ (%)	IUCN Red list	Thailand Red Data (พ.ศ. 2564)	บัญชีแนบท้ายอนุสัญญาไซเตส
1	<i>Carcharhinus sorrah</i>	Spottail shark ฉลามหางจุด, ฉลามหูดำ, ฉลามครีบดำ, ฉลามหูหัวแหลม, ฉลามจุดดำ	29%	NT (พ.ศ. 2563)	VU	บัญชีแนบท้ายหมายเลข 2 (มีผลบังคับใช้ในประเทศไทย พ.ศ. 2571)*
2	<i>Carcharhinus signatus</i>	Night shark ฉลามไนต์	26%	EN (พ.ศ. 2562)	N/A (ไม่พบในน่านน้ำไทย)	บัญชีแนบท้ายหมายเลข 2 (มีผลบังคับใช้ในประเทศไทย พ.ศ. 2571)*
3	<i>Carcharhinus amboinensis</i>	Pigeye shark ฉลามตาเล็ก, ฉลามหน้าหนู, ฉลามชวา	5%	VU (พ.ศ. 2563)	VU	บัญชีแนบท้ายหมายเลข 2 (มีผลบังคับใช้ในประเทศไทย พ.ศ. 2571)*
4	<i>Carcharhinus brevipinna</i>	Spinner shark ฉลามงูเขียว, ฉลามหูดำ, ฉลามหัวแหลม, ฉลามครีบดำ, ชายกรวย	4%	VU (พ.ศ. 2563)	VU	บัญชีแนบท้ายหมายเลข 2 (มีผลบังคับใช้ในประเทศไทย พ.ศ. 2571)*
5	<i>Rhizoprionodon acutus</i>	Milk shark ฉลามหูหัวแหลม, ฉลามหู, ฉลามปากแหลม, ฉลามสันทอง	3%	VU (พ.ศ. 2563)	NT	บัญชีแนบท้ายหมายเลข 2 (มีผลบังคับใช้ในประเทศไทย พ.ศ. 2571)*
6	<i>Sphyrna lewini</i>	Scalloped hammerhead ฉลามหัวค้อน, ฉลามหัวค้อนสีน้ำเงิน, ฉลามหัวค้อนสีเงิน, อ้ายแบ้	3%	CR (พ.ศ. 2561)	CR	บัญชีแนบท้ายหมายเลข 2
7	<i>Carcharhinus amblyrhynchoides</i>	Graceful shark ฉลามหูดำ, ฉลามหน้าหนู, ฉลามจาวนิน, จาวนิน	2%	VU (พ.ศ. 2563)	EN	บัญชีแนบท้ายหมายเลข 2 (มีผลบังคับใช้ในประเทศไทย พ.ศ. 2571)*
8	<i>Carcharhinus limbatus</i>	Blacktip shark ฉลามหูดำเล็ก, ฉลามครีบดำเล็ก, ฉลามครีบดำ	2%	VU (พ.ศ. 2563)	VU	บัญชีแนบท้ายหมายเลข 2 (มีผลบังคับใช้ในประเทศไทย พ.ศ. 2571)*
9	<i>Mustelus schmitti</i>	Narrownose smooth-hound ฉลามแปริว ไบ สมุกฮาวนด์	2%	CR (พ.ศ. 2562)	N/A (ไม่พบในน่านน้ำไทย)	-
10	<i>Chiloscyllium punctatum</i>	Brownbanded bambooshark ฉลามกบแถบน้ำตาล, ฉลามกบ, ฉลามกบครีบเงี้ยว, ฉลามกบจุด, ฉลามหิน, ฉลามกบลาย, ฉลามลาย	2%	NT (พ.ศ. 2558)	VU	-
11	<i>Carcharhinus leiodon</i>	Smooth tooth blacktip shark ฉลามสุมุก ทุก แบล็กทิกปี	1%	EN (พ.ศ. 2560)	N/A (ไม่พบในน่านน้ำไทย)	บัญชีแนบท้ายหมายเลข 2 (มีผลบังคับใช้ในประเทศไทย พ.ศ. 2571)*
12	<i>Carcharhinus obscurus</i>	Dusky shark ฉลามเทา, ฉลามสีดำ, ฉลามสีหมึก	1%	EN (พ.ศ. 2561)	EN	บัญชีแนบท้ายหมายเลข 2 (มีผลบังคับใช้ในประเทศไทย พ.ศ. 2571)*
13	<i>Carcharhinus plumbeus</i>	Sandbar shark ฉลามกระโดงสูง, ฉลามสีนํกรา, ฉลามหนิงหนว, ฉลามสีน้ำตาล	1%	EN (พ.ศ. 2563)	VU	บัญชีแนบท้ายหมายเลข 2 (มีผลบังคับใช้ในประเทศไทย พ.ศ. 2571)*
14	<i>Loxodon macrorhinus</i>	Sliteye shark ฉลามตาฉีก, ฉลามหูหัวแหลม, ฉลามปากแหลม	1%	NT (พ.ศ.2564)	NT	บัญชีแนบท้ายหมายเลข 2 (มีผลบังคับใช้ในประเทศไทย พ.ศ. 2571)*
15	<i>Triaenodon obesus</i>	Whitetip reef shark ฉลามครีบขาว, ฉลามขี้ขาว, ฉลามปลายครีบขาว, ฉลามปะการังครีบขาว	1%	VU (พ.ศ. 2563)	VU	บัญชีแนบท้ายหมายเลข 2 (มีผลบังคับใช้ในประเทศไทย พ.ศ. 2571)*
16	<i>Sphyrna mokarran</i>	Great hammerhead ฉลามหัวค้อนใหญ่, ฉลามหัวค้อนยักษ์	1%	CR (พ.ศ.2561)	CR	บัญชีแนบท้ายหมายเลข 2
17	<i>Mustelus canis</i>	Dusky smooth-hound ฉลามดัสกี สมุก ฮาวนด์	1%	NT (พ.ศ.2562)	N/A (ไม่พบในน่านน้ำไทย)	-

NT - อาจมีแนวโน้มใกล้สูญพันธุ์ในอนาคต VU - มีแนวโน้มใกล้สูญพันธุ์ EN - ใกล้สูญพันธุ์ CR - ใกล้สูญพันธุ์อย่างยิ่ง

IUCN Red List การประเมินสถานภาพความเสี่ยงของการสูญพันธุ์ของสิ่งมีชีวิตในโลก โดยองค์การระหว่างประเทศเพื่อการอนุรักษ์ธรรมชาติ (IUCN)
Thailand Red Data การประเมินสถานภาพชนิดพันธุ์ที่ถูกคุกคามของประเทศไทย โดยสำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (สผ.) โดยใช้ หลักการจัดทำตาม IUCN Red List
บัญชีแนบท้ายอนุสัญญาไซเตส คือ การกำหนดชนิดพันธุ์สัตว์ป่าและพืชป่าที่ถูกควบคุมการค้าสัตว์ป่า พืชป่าและผลิตภัณฑ์ระหว่างประเทศโดยระบบใบอนุญาต (Permit)

*ประเทศไทยของสงวนสิทธิ์สำหรับฉลามทุกชนิดในวงศ์ปลาดแลมครีบดำ (Carcharhinidae) เป็นเวลา 6 ปี หรือจนถึงเดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2571

62% ของชนิดพันธุ์ปลาดแลมที่พบในหูดแลมขายในไทย มีสถานภาพถูกคุกคามตามการประเมินโดย IUCN Red List

14% ใกล้สูญพันธุ์อย่างยิ่ง 20% ใกล้สูญพันธุ์ 28% มีแนวโน้มใกล้สูญพันธุ์ 38% อาจมีแนวโน้มใกล้สูญพันธุ์ในอนาคต

ชนิดพันธุ์ปลาดแลมส่วนใหญ่ที่พบในครีบ (62%) มีสถานภาพถูกคุกคามจากการจัดสถานภาพความเสี่ยงต่อการสูญพันธุ์ตามการประเมินสถานภาพโดยองค์การระหว่างประเทศเพื่อการอนุรักษ์ธรรมชาติ (IUCN Red List) โดยร้อยละ 14 เป็นชนิดพันธุ์ที่มีสถานภาพใกล้สูญพันธุ์อย่างยิ่ง (Critically Endangered; CR) ร้อยละ 20 เป็นชนิดพันธุ์ที่มีสถานภาพใกล้สูญพันธุ์ (Endangered; EN) และร้อยละ 28 เป็นชนิดพันธุ์ที่มีแนวโน้มใกล้สูญพันธุ์ (Vulnerable; VU)

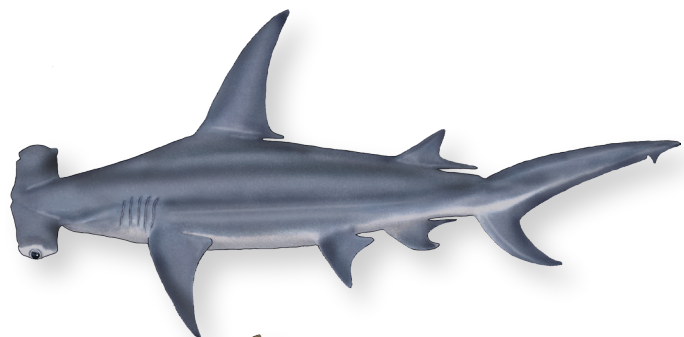
ปลาดแลมหางจุด (*Carcharhinus sorrah*) และปลาดแลมไนต์ (*Carcharhinus signatus*) ในวงศ์ปลาดแลมครีบดำ (Carcharhinidae) เป็นสองชนิดพันธุ์เด่นที่พบจากการศึกษานี้ บ่งชี้ได้ว่าเป็นชนิดพันธุ์ที่มีการใช้ประโยชน์เป็นจำนวนมากเพื่อรองรับตลาดค้าครีบฉลามในประเทศไทย ปลาดแลมหางจุดซึ่งเป็นชนิดพันธุ์ที่พบ

มากที่สุด อาจมีแนวโน้มใกล้สูญพันธุ์ในอนาคต (Near Threatened; NT) จากการประเมินของ IUCN Red List แต่เป็นชนิดพันธุ์ที่มีแนวโน้มใกล้สูญพันธุ์ (Vulnerable; VU) จากการประเมินชนิดพันธุ์ที่ถูกคุกคามของ Thailand Red Data พ.ศ. 2564 โดยสำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (สผ.)

การศึกษานี้ยังพบปลาดแลมหัวค้อนสองชนิดพันธุ์ ได้แก่ ฉลามหัวค้อนสีน้ำเงิน (*Sphyrna lewini*) และฉลามหัวค้อนใหญ่ (*Sphyrna mokarran*) ซึ่งทั้งสองชนิดพันธุ์นี้มีสถานภาพใกล้สูญพันธุ์อย่างยิ่ง (Critically Endangered; CR) จากการประเมินสถานภาพโดย IUCN Red list และ Thailand Red Data และเป็นชนิดพันธุ์สัตว์ป่าที่อนุสัญญาไซเตสควบคุมการค้าระหว่างประเทศในบัญชีแนบท้ายหมายเลข 2

ปลาฉลาม 5 ชนิดพันธุ์จากทั้งหมด 15 ชนิดพันธุ์ที่พบในผลการวิจัย

ฉลามหัวค้อนใหญ่ (*Sphyrna mokarran*)
CR IUCN Red List status : ใกล้สูญพันธุ์อย่างยิ่ง (2018)
CR Thailand Red Data status : ใกล้สูญพันธุ์อย่างยิ่ง
CITES บัญชีหมายเลข 2

ฉลามหัวค้อนสีน้ำเงิน (*Sphyrna lewini*)
CR IUCN Red List status : ใกล้สูญพันธุ์อย่างยิ่ง (2018)
CR Thailand Red Data status : ใกล้สูญพันธุ์อย่างยิ่ง
CITES บัญชีหมายเลข 2

ฉลามหางจุด (*Carcharhinus sorrah*)
NT IUCN Red List status : อาจมีแนวโน้มใกล้สูญพันธุ์ในอนาคต (2020)
VU Thailand Red Data status : มีแนวโน้มใกล้สูญพันธุ์

ฉลามหูดำเล็ก (*Carcharhinus limbatus*)
VU IUCN Red List status : มีแนวโน้มใกล้สูญพันธุ์ (2020)
VU Thailand Red Data status : มีแนวโน้มใกล้สูญพันธุ์

ฉลามจมูกยาว (*Carcharhinus brevipinna*)
VU IUCN Red List status : มีแนวโน้มใกล้สูญพันธุ์ (2020)
VU Thailand Red Data status : มีแนวโน้มใกล้สูญพันธุ์

ชนิดพันธุ์ที่ถูกคุกคามทั่วโลก

EXสูญพันธุ์

EWสูญพันธุ์ในธรรมชาติ

CRใกล้สูญพันธุ์อย่างยิ่ง

ENใกล้สูญพันธุ์

VUมีแนวโน้มใกล้สูญพันธุ์

NTอาจมีแนวโน้มใกล้สูญพันธุ์ในอนาคต

LCไม่มีความเสี่ยงต่อการสูญพันธุ์

DDข้อมูลไม่เพียงพอ

IUCN Red List การประเมินสถานภาพความเสี่ยงของการสูญพันธุ์ของสิ่งมีชีวิตในโลก โดยองค์การระหว่างประเทศเพื่อการอนุรักษ์ธรรมชาติ (IUCN)
Thailand Red Data การประเมินสถานภาพชนิดพันธุ์ที่ถูกคุกคามของประเทศไทย โดยสำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (สผ.)

ประเทศไทย
ขอบเขตการแพร่กระจายของชนิดพันธุ์ฉลามที่ตรวจพบในครีบน้ำเงินจากแหล่งค้าปลีกในประเทศไทย

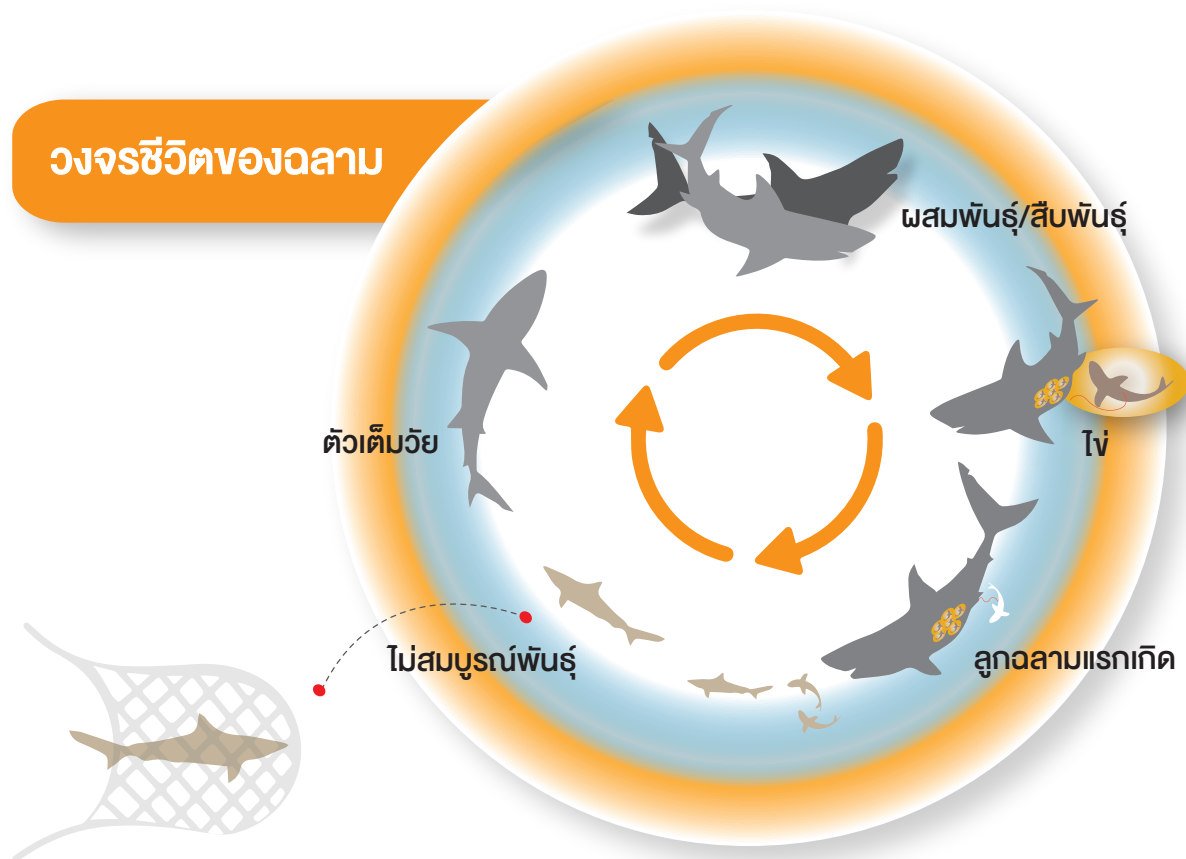
34% ของปลาฉลามที่พบในงานวิจัยเป็นปลาฉลามที่ไม่ปรากฏพบในน่านน้ำไทย บ่งชี้ว่า ประเทศไทยต้องพึ่งพาการนำเข้าหูดฉลามมาจากหลายแหล่ง

ชนิดพันธุ์ปลาฉลามส่วนใหญ่ที่พบในครีบน้ำเงิน เป็นชนิดที่พบได้ในน่านน้ำไทย แต่ยังไม่สามารถสรุปได้ชัดเจนว่าเป็นปลาฉลามที่ถูกจับในน่านน้ำไทย เนื่องจากปลาฉลามบางชนิดพันธุ์มีขอบเขตการแพร่กระจายที่กว้างขวาง³⁴ ในขณะเดียวกัน ร้อยละ 34 ของชนิดพันธุ์ปลาฉลามที่พบในงานวิจัยนี้ไม่ปรากฏพบในน่านน้ำไทย แสดงหลักฐานให้เห็นว่า การซื้อขายครีบน้ำเงินในตลาดประมงไทยนั้นต้องพึ่งพาแหล่งวัตถุดิบจากต่างประเทศ ซึ่งอาจมีการนำเข้าสินค้าเพื่อตอบสนองความต้องการของผู้บริโภคในประเทศและเพื่อส่งออกอีกครั้ง โดยประเทศไทยถือเป็นศูนย์กลางการค้าครีบน้ำเงิน

นอกจากนี้ กลุ่มตัวอย่างครีบน้ำเงินที่รวบรวมจากกรุงเทพฯ และปริมณฑล มีสถานภาพความเสี่ยงต่อการสูญพันธุ์ทุกประเภทสะท้อนให้เห็นว่า กรุงเทพฯ เป็นศูนย์กลางของตลาดค้าครีบน้ำเงินในประเทศไทย ที่มีการนำเข้าผลิตภัณฑ์ครีบน้ำเงินมาจากหลายแหล่ง ทำให้พบชนิดพันธุ์ที่มีความหลากหลาย ในขณะที่ตลาดค้าครีบน้ำเงินนอกกรุงเทพฯ มักจะเป็นชนิดพันธุ์เดียวกันเพราะอาจรับผลิตภัณฑ์ครีบน้ำเงินมาจากท้องถิ่น หรือรับสินค้ามาจากตัวแทนจำหน่ายในกรุงเทพฯ และปริมณฑล

วงจรชีวิตของฉลาม

การจับปลาดูแลในระยาะไม่สมบูรณ์พันธุ์อาจส่งผลกระทบต่อกระบวนการเพิ่มจำนวนประชากรกลุ่มใหม่หรือการฟื้นตัวจากการทำประมง เนื่องจากปลาดูแลที่ยังไม่สมบูรณ์พันธุ์ที่ถูกจับมาใช้ประโยชน์ คือกลุ่มพ่อแม่พันธุ์ในอนาคตนั่นเอง

รายงานขององค์การอาหารและการเกษตรแห่งสหประชาชาติระบุว่า ครีบที่จำหน่ายทั่วไปในประเทศไทยและที่ส่งออกเป็นครีบที่มีขนาดเล็กและราคาถูก³⁵ ส่งผลให้การเก็บรวบรวมตัวอย่างในการศึกษาจึงเป็นกลุ่มตัวอย่างของครีบที่มีขนาดเล็กเป็นส่วนใหญ่ ผลการศึกษาพบว่า ปลาดูแลหลายชนิดพันธุ์ที่มีสถานภาพใกล้สูญพันธุ์อย่างยิ่ง ใกล้สูญพันธุ์ และมีแนวโน้มใกล้สูญพันธุ์สามารถพบได้ในตัวอย่างครีบที่มีขนาดเล็ก ได้แก่ ปลาดูแลตาเล็ก (*Carcharhinus amboinensis*) ปลาดูแลจมูกยาว (*Carcharhinus brevipinna*) ปลาดูแลหูดำเล็ก (*Carcharhinus limbatus*) ปลาดูแลเทา (*Carcharhinus obscurus*) ปลาดูแลกระโดงสูง (*Carcharhinus plumbeus*) ปลาดูแลอินท์ (*Carcharhinus signatus*) ปลาดูแลหนูหัวแหลม

(*Rhizoprionodon acutus*) ปลาดูแลครีบขาว (*Triaenodon obesus*) ปลาดูแลหัวค้อนสีน้ำเงิน (*Sphyrna lewini*) และปลาดูแลแมงโรว โนส สุนัขฮาวนด์ (*Mustelus schmitti*) สรุปได้ว่า ตัวอย่างครีบที่มีขนาดเล็กทั้งหมดยกเว้นครีบจากปลาดูแลชนิดที่มีขนาดเล็กเมื่อโตเต็มวัย มีโอกาสเป็นครีบที่ได้มาจากฉลามที่ยังไม่สมบูรณ์พันธุ์ แต่เนื่องจากมีข้อมูลที่จำกัดเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างความยาวครีบกับความยาวขนาดลำตัวในระยะตัวเต็มวัยที่แตกต่างกันของฉลามแต่ละชนิดพันธุ์ จึงยากที่จะระบุระยะตัวเต็มวัยจากขนาดของครีบเพียงอย่างเดียว การจับปลาดูแลในระยะที่ยังไม่สมบูรณ์พันธุ์อาจส่งผลกระทบต่อประชากรปลาดูแลและขัดขวางศักยภาพการฟื้นตัวตามธรรมชาติหลังมีการทำประมง³⁶

สรุปผลการวิจัย

ผลการวิจัยเพื่อระบุชนิดพันธุ์ปลาดูแลจากผลิตภัณฑ์หูฉลามที่ขายอยู่ในประเทศไทยยืนยันว่า ผู้บริโภคอาจกำลังกินฉลามใกล้สูญพันธุ์โดยไม่รู้ตัว ขณะเดียวกันผลการสำรวจความต้องการบริโภคหูฉลามในประเทศไทย พ.ศ. 2566 บอกย้ำว่าประเทศไทยยังคงเป็นตลาดผู้บริโภคหูฉลามที่สำคัญ ข้อมูลเหล่านี้แสดงให้เห็นถึงความจำเป็นของการรณรงค์เพื่อลดความต้องการบริโภคผ่านการสื่อสารเพื่อเปลี่ยนแปลงสังคมและพฤติกรรมต่อไป พร้อมกับการสื่อสารให้สาธารณะหน่วยงานภาครัฐ และผู้มีส่วนได้ส่วนเสียรับรู้ถึงผลการวิจัย

ที่สำคัญนี้ ตลอดจนสร้างความตระหนักถึงความสำคัญของปลาดูแลที่มีต่อระบบนิเวศทางทะเล ทำงานร่วมกับภาครัฐเพื่อสนับสนุนการดำเนินงานตามแผนปฏิบัติการแห่งชาติเพื่อการอนุรักษ์และการบริหารจัดการฉลามของประเทศไทย (NPOA-Sharks) และปกป้องแหล่งที่อยู่อาศัยที่สำคัญของปลาดูแล การทำงานในแนวทางเหล่านี้ไปพร้อม ๆ กัน ถือเป็นองค์ประกอบสำคัญในการปกป้องปลาดูแลที่กำลังเสี่ยงสูญพันธุ์หลายชนิดทั่วโลกจากผลกระทบของการค้า

ผลการศึกษที่น่าสนใจ

- ปลาดูแลส่วนใหญ่ (62%) ที่พบในผลิตภัณฑ์หูฉลามที่ขายอยู่ในไทยมาจากฉลามที่เสี่ยงสูญพันธุ์ จากการจัดสถานภาพความเสี่ยงต่อการสูญพันธุ์ตามบัญชีแดงขององค์การระหว่างประเทศเพื่อการอนุรักษ์ธรรมชาติ หรือ IUCN Red List และสถานภาพชนิดพันธุ์ที่ถูกคุกคามของประเทศไทย (Thailand Red Data)
- ปลาดูแลหลายชนิดที่มีสถานภาพใกล้สูญพันธุ์อย่างยิ่ง ใกล้สูญพันธุ์ และมีแนวโน้มใกล้สูญพันธุ์สามารถพบได้ในตัวอย่างครีบที่มีขนาดเล็ก บ่งชี้ว่ามีความเป็นไปได้ที่การค้ารับฉลามมีการใช้ประโยชน์จากปลาดูแลที่ยังไม่สมบูรณ์พันธุ์ที่กำลังถูกคุกคาม
- ปลาดูแลหางจุด (*Carcharhinus sorrah*) เป็นชนิดพันธุ์ที่พบมากที่สุดจากกลุ่มตัวอย่าง อาจมีแนวโน้มใกล้สูญพันธุ์ในอนาคต (Near Threatened; NT) จากการประเมินของ IUCN Red List แต่เป็นชนิดพันธุ์ที่มีแนวโน้มใกล้สูญพันธุ์ (Vulnerable; VU) ไปจากน่านน้ำไทยจากการประเมินชนิดพันธุ์ที่ถูกคุกคามของ Thailand Red Data ปีพ.ศ. 2564 โดยสำนักงานนโยบายและแผนทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม (สผ.)
- ร้อยละ 80 ของชนิดพันธุ์ปลาดูแลที่พบ เป็นชนิดพันธุ์ในบัญชีแนบท้ายหมายเลข 2 ของอนุสัญญาไซเตส ซึ่งมีผลบังคับใช้ตั้งแต่เดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2566 เป็นต้นไป ขณะที่ประเทศไทยของสงวนสิทธิ์สำหรับปลาดูแลทุกชนิดในวงศ์ปลาดูแลครีบดำ (Carcharhinidae) ที่ได้รับการบรรจุอยู่ในบัญชีแนบท้ายที่ 2 ของอนุสัญญาไซเตสเป็นเวลา 6 ปี หรือจนถึงเดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2571
- ร้อยละ 34 ของชนิดพันธุ์ปลาดูแลที่พบในงานวิจัยนี้ เป็นฉลามที่ไม่สามารถพบได้ในน่านน้ำไทย แสดงหลักฐานให้เห็นว่า การซื้อขายครีบฉลามในตลาดประเทศไทยนั้นต้องพึ่งพาสินค้าจากต่างประเทศ ซึ่งอาจมีการนำเข้าสินค้าเพื่อตอบสนองความต้องการของผู้บริโภคในประเทศและเพื่อส่งออกอีกครั้ง โดยประเทศไทยถือเป็นศูนย์กลางการค้ารับฉลาม
- ผลสำรวจความต้องการบริโภคหูฉลามของคนไทยในเขตเมืองทั่วประเทศ พ.ศ. 2566 โดยองค์กรโวลด์เอเชียและบริษัทวิจัยแอฟฟิดเอเชีย (Rapid Asia) พบว่า ความต้องการบริโภคหูฉลามมีแนวโน้มลดลงจากการสำรวจครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. 2560 โดยคนไทยในเขตเมืองร้อยละ 21 หรือราว 5.3 ล้านคนได้บริโภคหูฉลามในช่วง 12 เดือนที่ผ่านมา ลดลงจากร้อยละ 29 หรือราว 6.6 ล้านคนจากการสำรวจใน พ.ศ. 2560 ขณะที่ร้อยละ 56 ต้องการกินหูฉลามในอนาคต ลดลงจากร้อยละ 61 จากผลสำรวจครั้งแรก แม้แนวโน้มการบริโภคจะลดลง แต่ผลการสำรวจครั้งล่าสุดแสดงให้เห็นว่า ประเทศไทยยังคงเป็นตลาดผู้บริโภคหูฉลามที่สำคัญ
- การสำรวจเมื่อ พ.ศ. 2560 พบว่าผู้บริโภคที่กินหูฉลามเป็นประจำและเป็นครั้งคราว คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 86 ของผู้บริโภคหูฉลามทั้งหมด หรือราว 5.7 ล้านคน แต่ใน พ.ศ. 2566 ผู้บริโภคกลุ่มนี้มีสัดส่วนร้อยละ 60 หรือราว 3.2 ล้านคน สะท้อนให้เห็นว่า ความถี่ในการบริโภคหูฉลามมีแนวโน้มลดลงด้วย
- คนไทยในเขตเมืองบริโภคหูฉลามบ่อยที่สุดกับครอบครัวในร้านอาหาร (60%) ตามด้วยงานแต่งงาน (57%) และบริโภคกับเพื่อนในร้านอาหาร (46%) ใกล้เคียงกับผลสำรวจเมื่อ พ.ศ. 2560 โดยงานรวมกลุ่มทางสังคม หรืองานสังสรรค์ ยังคงเป็นวาระโอกาสหลักที่มีการบริโภคหูฉลามบ่อยที่สุด แต่การบริโภคหูฉลามที่บ้านโดยการสั่งอาหารทางออนไลน์ และการซื้อจากร้านอาหารกลับไปกินที่บ้านมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นในการสำรวจรอบล่าสุด ซึ่งอาจเป็นผลกระทบจากการแพร่ระบาดของโรคโควิด-19

ข้อเสนอแนะ

ปรับปรุงระบบการตรวจสอบย้อนกลับเส้นทางการค้าหูดลาม

การค้าหูดลามที่ขาดการตรวจสอบย้อนกลับ และการเชื่อมโยงกันของแหล่งที่มาผลิตภัณฑ์จากปลาหูดลามที่เป็นชนิดที่ถูกคุกคามทั่วโลก ยังคงเป็นอุปสรรคต่อการทำความเข้าใจห่วงโซ่อุปทานและเส้นทางการค้าหูดลามในประเทศไทย ซึ่งเป็นประเทศที่มีบทบาทสำคัญในการค้าหูดลามระหว่างประเทศ ดังนั้นประเทศไทยมีความจำเป็นต้องเสริมสร้างศักยภาพในการวางระบบตรวจสอบย้อนกลับของห่วงโซ่อุปทานการค้าหูดลาม ให้มีความสำคัญและมีระบบติดตามชนิดพันธุ์ปลาหูดลามที่อยู่ในบัญชีแนบท้ายของอนุสัญญาไซเตส เสริมสร้างศักยภาพเรื่องการจำแนกชนิดพันธุ์ปลาหูดลามให้แก่เจ้าหน้าที่รัฐที่เกี่ยวข้อง จัดทำระบบตรวจสอบย้อนกลับที่สามารถเข้าถึงข้อมูลเกี่ยวกับแหล่งที่มาของผลิตภัณฑ์หูดลามตลอดห่วงโซ่อุปทานทั้งในประเทศและระหว่างประเทศ

ตัวอย่างเช่น การนำระบบ SharkTrace³⁷ ซึ่งเป็นเครื่องมือที่ใช้เทคโนโลยีในการระบุและติดตามชนิดพันธุ์ตั้งแต่ตอนจับไปจนถึงการบริโภคมาปรับใช้ หรือเครื่องมืออื่น ๆ ที่ใกล้เคียงกันนี้ การเก็บข้อมูลตั้งแต่การจับมีความจำเป็นอย่างยิ่งเพื่อให้เป็นไปตามอนุสัญญาไซเตสที่ควบคุมการค้าระหว่างประเทศ และเพื่อกำหนดแนวทางที่จำเป็นในการอนุรักษ์และบริหารจัดการชนิดพันธุ์ที่มีความสำคัญต่อไป ควรมีการวิเคราะห์และรายงานข้อมูลเป็นประจำปีเพื่อติดตามสัดส่วนของมวลสัตว์น้ำ ควรบูรณาการการเก็บข้อมูลปลาหูดลามในงานสำรวจประจำของเรือสำรวจวิจัยประมงทะเลรายไตรมาสของกรมประมงเพื่อให้ได้ข้อมูลการกระจายของปลาหูดลาม อัตราการจับต่อปี องค์ประกอบของชนิดพันธุ์ อัตราส่วนเพศ และปริมาณชีวมวลที่เป็นปัจจุบัน

การติดตามจำนวนประชากรและการค้าหูดลามชนิดพันธุ์หลักที่ถูกคุกคามจนเสี่ยงสูญพันธุ์

ผลการวิจัยนี้พบว่า ปลาหูดลามหางจุด (*Carcharhinus sorrah*) เป็นชนิดพันธุ์ที่พบสูงสุดในผลิตภัณฑ์หูดลาม บ่งชี้ว่าการใช้ประโยชน์จากชนิดพันธุ์นี้ในปริมาณมากเพื่อรองรับตลาดค้าหูดลามขนาดเล็กและมีราคาถูกในประเทศไทย ดังนั้น ควรมีการประเมินและปรับสถานภาพทางอนุรักษณ์ของชนิดพันธุ์นี้ตาม IUCN Red List และ Thailand Red Data ใหม่ นอกจากนี้ ควรมีการประเมินปริมาณประชากรปลาหูดลามหางจุดในแต่ละภูมิภาคเพื่อปรับปรุงการบริหารจัดการประมงของชนิดพันธุ์นี้ให้ดียิ่งขึ้น เนื่องจากผลการศึกษาก่อนหน้านี้พบว่า ปลาหูดลามชนิดนี้มักถูกจับได้ในระยะที่ยังไม่สมบูรณ์พันธุ์เป็นส่วนใหญ่ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้³⁸ นอกจากนี้ ควรเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการในระดับพื้นที่เพื่อการอนุรักษ์ปลาหูดลาม โดยเฉพาะการกำหนดพื้นที่ที่เป็นแหล่งอาศัยที่สำคัญ และยกระดับให้เป็นพื้นที่ความหลากหลายทางชีวภาพที่สำคัญ (KBAs) ซึ่งอาจเป็นหนึ่งในแนวทางที่จะขยายพื้นที่คุ้มครองทางทะเลและเป็นการสนับสนุน

เป้าหมายของโลกในการเพิ่มพื้นที่คุ้มครองทางทะเลให้ได้ร้อยละ 30 ภายใน พ.ศ. 2573

ชนิดพันธุ์ปลาหูดลามมากกว่าร้อยละ 80 ที่พบในการศึกษานี้ จะเป็นชนิดที่อนุสัญญาไซเตสควบคุมการค้าระหว่างประเทศในบัญชีแนบท้ายหมายเลข 2 ซึ่งประเทศไทยขอสงวนสิทธิ์เป็นเวลา 6 ปี หรือจนถึงเดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2571 นอกจากนี้ ปลาหูดลามหลายชนิดมีสถานภาพใกล้สูญพันธุ์อย่างยิ่งจากการประเมินโดย IUCN Red List ทั่วโลกจึงควรให้ความสำคัญเป็นลำดับแรก ๆ กับการบังคับใช้กฎหมายและการตรวจสอบและติดตามชนิดพันธุ์เหล่านี้ รวมถึงในแผนปฏิบัติการแห่งชาติเพื่อการอนุรักษ์และการบริหารจัดการหูดลามของประเทศไทย (NPOA-Sharks) เพื่อประเมินสถานภาพทางอนุรักษณ์ แหล่งที่มาของหูดลามในตลาดค้าหูดลาม และเพื่อให้แน่ใจว่าการค้าปลาหูดลามเหล่านี้เป็นไปตามพันธกรณีของชนิดพันธุ์ในบัญชีแนบท้ายหมายเลข 2 ภายใต้อนุสัญญาไซเตส

การสุ่มตรวจดีเอ็นเอ

เนื่องด้วยการวิจัยครั้งนี้มีอัตราความสำเร็จที่ค่อนข้างสูง ทีมวิจัยแนะนำให้ใช้วิธีการระบุชนิดพันธุ์ในครีบบโดยใช้ดีเอ็นเอเพื่อตรวจสอบชนิดพันธุ์ที่ถูกคุกคาม และชนิดพันธุ์ที่อยู่ในบัญชีแนบท้ายของอนุสัญญาไซเตสเพิ่มเติม โดยควรมีการสุ่มตรวจสอบชนิดพันธุ์ในตัวอย่างผลิตภัณฑ์ปลาหูดลามอย่างสม่ำเสมอ เพื่อเป็นข้อมูลสำหรับการประเมินสถานภาพปลาหูดลาม

ชนิดพันธุ์ที่ถูกคุกคามและชนิดพันธุ์ที่อยู่ในบัญชีแนบท้ายของอนุสัญญาไซเตสในอนาคต ซึ่งจะช่วยในการกำหนดการจัดการทรัพยากรปลาหูดลามในภูมิภาคนี้ให้ดีขึ้น และยังช่วยให้การบังคับใช้กฎหมายเพื่อควบคุมการค้าปลาหูดลามที่ผิดกฎหมายในประเทศไทยมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

การวิจัยในอนาคต

ควรมีการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความยาวครีบก้นกับขนาดลำตัวในระยะตัวเต็มวัยของปลาหูดลาม ซึ่งจะสามารถบ่งชี้ถึงขนาดขั้นต่ำที่เหมาะสมของหูดลามสำหรับการทำประมงปลาหูดลามอย่างยั่งยืน การทำ

เช่นนี้จะช่วยให้แน่ใจว่าปลาหูดลามที่จับได้นั้นเป็นระยะตัวเต็มวัย และเพิ่มโอกาสในการรักษาประชากรที่สมบูรณ์ในอนาคต

นักวิจัยกำลังวัดตัวอย่างครีบบของปลาหูดลามหางจุดเพื่อจำแนกขนาดครีบก้น โดยขนาดของครีบก้นจะวัดจากเส้นฐานครีบก้นถึงปลายสุดของครีบก้นเป็นแนวเส้นตั้งฉาก © WildAid

อ้างอิง

- Dulvy, N.K., Pacoureau, N., Rigby, C.L., Pollom, R.A., Jabado, R.W., Ebert, D.A., Finucci, B., Pollock, C.M., Cheok, J., Derrick, D.H., Herman, K.B., Sherman, C.S., VanderWright, W.J., Lawson, J.M., Walls, R.H.L., Carlson, J.K., Charvet, P., Bineesh, K.K., Fernando, D., Ralph, G.M., Matsushiba, J.H., Hilton-Taylor, C., Fordham, S.V. and Simpfendorfer, C.A. 2021. Overfishing drives over one-third of all sharks and rays toward a global extinction crisis. *Current Biology* 31: 1-15 <https://doi.org/10.1016/j.cub.2021.08.06>
- Colin A. Simpfendorfer et al., Widespread diversity deficits of coral reef sharks and rays. *Science* 380, 1155-1160 (2023). DOI: 10.1126/science.ade4884
- Clarke SC, McAllister MK, Milner-Gulland EJ, Kirkwood GP, Michielsens CG, Agnew DJ, Pritch EK, Nakano H, Shivji MS (2006b) Global estimates of shark catches using trade records from commercial markets. *Ecol Lett* 9:1115–1126. <https://doi.org/10.1111/j.1461-0248.2006.00968.x>
- Dent F, Clarke S (2015) State of the global market for shark products. FAO, Rome, p 187
- Ibid.
- Shark Fin Demand in Thailand*. WildAid. July 2017. <http://www.wildaid.org/sites/default/files/resources/Shark%20Fin%20Demand%20in%20Thailand%202017.pdf>
- Ibid.
- Department of Fisheries (2014) The marine fisheries statistics 2012 based on the sample survey. Fishery Statistics Analysis and Research Group. Fisheries Development Policy and Strategy Division, p 1654; Department of Fisheries (2018) Fisheries statistics of Thailand 2016. Fisheries development policy and strategy division, department of fisheries, p 165
- Department of Fisheries (2020) Thailand National Plan of Action for the Conservation and Management of Sharks (NPOA-Sharks, Thailand: Plan 1, 2020–2024). Fisheries, Ministry of Agriculture and Cooperatives, Bangkok, Thailand, p 62
- Arunrugstichai S, True JD, White WT (2018) Catch composition and aspects of the biology of sharks caught by Thai commercial fisheries in the Andaman Sea. *J Fish Biol* 92:1487–1504. <https://doi.org/10.1111/jfb.13605>
- Klangnurak, W., Arunrugstichai, S., Manopawitr, P. et al. DNA-based species identification of shark fins traded in Thai markets. *Conserv Genet* 24, 537–546 (2023). <https://doi.org/10.1007/s10592-023-01519-0>
- http://www.customs.go.th/statistic_report.php?ini_content=statistics_report
- <https://fic.nfi.or.th/index.php>
- <https://cites.org/sites/default/files/notifications/E-Notif-2023-052.pdf>
- Dulvy, N.K., Pacoureau, N., Rigby, C.L., Pollom, R.A., Jabado, R.W., Ebert, D.A., Finucci, B., Pollock, C.M., Cheok, J., Derrick, D.H., Herman, K.B., Sherman, C.S., VanderWright, W.J., Lawson, J.M., Walls, R.H.L., Carlson, J.K., Charvet, P., Bineesh, K.K., Fernando, D., Ralph, G.M., Matsushiba, J.H., Hilton-Taylor, C., Fordham, S.V. and Simpfendorfer, C.A. 2021. Overfishing drives over one-third of all sharks and rays toward a global extinction crisis. *Current Biology* 31: 1-15 <https://doi.org/10.1016/j.cub.2021.08.06>.
- Hoenig JM, Gruber SH (1990) Life-history patterns in the elasmobranchs: implications for fisheries management. Department of Commerce, Washington, DC, p 16 Cortés E (2000) Life history patterns and correlations in Sharks. *Rev Fish Sci* 8:299–344. <https://doi.org/10.1080/10641260008951115>
- Clarke SC, McAllister MK, Milner-Gulland EJ, Kirkwood GP, Michielsens CG, Agnew DJ, Pritch EK, Nakano H, Shivji MS (2006b) Global estimates of shark catches using trade records from commercial markets. *Ecol Lett* 9:1115–1126. <https://doi.org/10.1111/j.1461-0248.2006.00968.x>
- Dent F, Clarke S (2015) State of the global market for shark products. FAO, Rome, p 187
- Department of Fisheries (2020) Thailand National Plan of Action for the Conservation and Management of Sharks (NPOA-Sharks, Thailand: Plan 1, 2020–2024). Fisheries, Ministry of Agriculture and Cooperatives, Bangkok, Thailand
- Department of Fisheries (2014) The marine fisheries statistics 2012 based on the sample survey. Fishery Statistics Analysis and Research Group. Fisheries Development Policy and Strategy Division, p 1654; Department of Fisheries (2018) Fisheries statistics of Thailand 2016. Fisheries Development Policy and Strategy Division, Department of Fisheries, p 165
- Department of Fisheries (2020) Thailand National Plan of Action for the Conservation and Management of Sharks (NPOA-Sharks, Thailand: Plan 1, 2020–2024). Fisheries, Ministry of Agriculture and Cooperatives, Bangkok, Thailand, p 62
- Ibid.
- Arunrugstichai S, True JD, White WT (2018) Catch composition and aspects of the biology of sharks caught by Thai commercial fisheries in the Andaman Sea. *J Fish Biol* 92:1487–1504. <https://doi.org/10.1111/jfb.13605>
- Department of Fisheries (2020) Thailand National Plan of Action for the Conservation and Management of Sharks (NPOA-Sharks, Thailand: Plan 1, 2020–2024). Fisheries, Ministry of Agriculture and Cooperatives, Bangkok, Thailand
- Dent F, Clarke S (2015) State of the global market for shark products. FAO, Rome, p 187
- <https://fic.nfi.or.th/>
- Shark Fin Demand in Thailand*. WildAid. July 2017. <http://www.wildaid.org/sites/default/files/resources/Shark%20Fin%20Demand%20in%20Thailand%202017.pdf>
- Dent F, Clarke S (2015) State of the global market for shark products. FAO, Rome, p 5
- Ibid.
- Rapid Asia <https://rapid-asia.com/services/kap-score/>
- <https://cites.org/sites/default/files/notifications/E-Ntif-2023-052.pdf>
- Department of Fisheries (2020) Thailand National Plan of Action for the Conservation and Management of Sharks (NPOA-Sharks, Thailand: Plan 1, 2020–2024). Fisheries, Ministry of Agriculture and Cooperatives, Bangkok, Thailand
- Klangnurak, W., Arunrugstichai, S., Manopawitr, P. et al. DNA-based species identification of shark fins traded in Thai markets. *Conserv Genet* 24, 537–546 (2023). <https://doi.org/10.1007/s10592-023-01519-0>
- Dulvy NK, Fowler SL, Musick JA, Cavanagh RD, Kyne PM, Harrison LR, Carlson JK, Davidson LN, Fordham SV, Francis MP et al (2014) Extinction risk and conservation of the world's sharks and rays. *Elife* 3:e00590. <https://doi.org/10.7554/eLife.00590>
- Dent F, Clarke S (2015) State of the global market for shark products. FAO, Rome
- Fahmi SK (2007) Size, sex and length at maturity of four common sharks caught from western Indonesia. *Mar Res Indonesia* 32:7–19
- <https://www.traffic.org/sharktrace/>
- Fahmi SK (2007) Size, sex and length at maturity of four common sharks caught from western Indonesia. *Mar Res Indonesia* 32:7–19; Moore AB, McCarthy ID, Carvalho GR, Peirce R (2012) Species, sex, size and male maturity composition of previously unreported elasmobranch landings in Kuwait, Qatar and Abu Dhabi Emirate. *J Fish Biol* 80:1619–1642. <https://doi.org/10.1111/j.1095-8649.2011.03210.x>

ช่วยสัตว์ป่า
WILDAID